

Osveta.

Spisala Márica.

Umrl je bil stari, godrnjavi, sitni nadzorovatelj predilnice. Cela dva tedna, odkar je bilo znano, da je njegova smrt neizogibna, so govorile delavke le o njem in ugibale o njegovem nasledniku. In zdaj je bilo preteklo že teden dni, odkar so ga pokopali, naslednika pa še vedno ni. Zato pa je prihajal često mednje strogi, ošabni gospodar ter se vtikal v njih delo, dasi se mu je iz vsake besede poznalo, da ne ume ničesar. Dekleta so se mu na skrivnem posmehovale ter prosile, naj bi kljub njegovi navidezni strogosti vedno ostalo tako.

V svojem komtoaru se je pa jezil in tihoma klel gospodar, ker ni vedel, zakaj in kako peša delo in nastaja nered.

Napisal je z nervozno, naglo pisavo na listek papirja: Anton Berger v S.: »Ako ne pridete takoj, si poiščem družega«. Pozvonil je ter poslal slugo z listkom na brzojavni urad.

Tretji dan je bil že zjutraj na vse zgodaj novi nadzorovatelj v predilnici. Bil je majhen, mlad mož plavih las in plave, koničaste brade ter lokavih, sivih oči.

Mahoma je bilo v delavnici vse pri starem; mlada dekleta so se zopet resna in molčeča pregibala, mehanski kakor stroji.

Takoj prvo jutro je pregledal delavke bolj nego delo. Z malimi, sivimi, lokavimi očmi je pogledal vsaki v obraz in oči, premeril nje stas, prijemal in popravljal po nepotrebnem roko ti ali oni; a kadar je prišel do Anice, o kateri so pravili vsi, da je najbrhkejša, je postal najdalje.

Bila je srednje rasti, črnih las in oči, bela in rdeča v lice kakor mleko in kri ter prav kipnih udov.

Tovarišice je niso marale, dasi je bila z njimi dobra in postrežna ter je pri popevanju vedno vodila vse ter prijemala »črez«. Zavidne so ji bile menda ne toliko radi lepote, kolikor zato, da je bilo vse prav, kar je storila. Ni stari godrnjač ni gospodar je nista nikoli opominjala, a sedaj bode z mladim kar kraljica!

Kdo ni še srečal v svojem življenju tako srečnega človeka, kateremu še celo napake pristujejo?

In Anica je bila izmed teh srečnih ljudi!

Dasi ni imel mladi nadzorovatelj Aničinega dela prav nič grajati in ji ničesar pripominjati, se je vendar pri nji mudil vsaki dan najdalje. Opazoval je njeno kretanje, občudoval njen fini profil, in ker nadzorniku proti delavkam ni treba imeti nikakršnega ozira, ji je tu in tam pobožal gladke, črne lase, lepi, okrogli podbradek, ali jo uščipnil v polne, bele roke, ko je imela rokave pri delu privihane črez komolce.

Na vse te vsiljive laskavosti mu ona ni dejala ničesar, ampak se mu je le nekako prisiljeno in bojzljivo smejala.

Tovarišice, ki so to takoj zapazile, so med seboj govorile:

»No, nji se že gotovo sanja vsako noč, kako bode, ko bode nadzornikova žena!«

In druge, bolj zlobne, so dostavljale:

»Sline se ji že cedijo . . .!«

Anica je pa imela doma bolno mater, ki se že mesec dni ni genila iz postelje ter je vselej željno čakala večera, da ji prinese hči malo juhe in pa kosček mesa. Zato je Anica mislila le na ubogo bolnico ter ni utegnila poslušati raznovrstnega klepetanja . . .

Ko je nekega dne ob poldnevem počitku sedela na pragu v delavnici in skoro zlogujoč čitala trdo, okorno pisano pismo, se ji je približal za hrbtom mladi nadzorovatelj; lahno ji je objel glavico ter jo pritisnil k sebi.

»Kaj čitaš tako lepega in važnega, Anica, da ne vidiš nič in ne slišiš nič?«

»Pepe mi je pisal, Pepe!« je odgovorilo veselo dekle, misleč, da mora vsakdo vedeti, kdo je Pepe.

»In Pepe je tvoj fant, kaj?« je vprašal nadzorovatelj.

»Seveda je; zdaj je v vojaki in ostane tam še skoro poldrugo leto — a potem, potem . . .!« je dejalo dekle ter vstalo — »potem bo moj mož!«

»Žal, da moraš čakati tako dolgo; to ni prijetno«, je dejal posmehljivo nadzornik.

»Prav prijetno seveda ni, toda ko se imava tako silno rada, potrpiva tudi rada«, je odgovorila Anica.

Zvonček je zazvonil, in delavke so pritekale z ulic v delavnico.

Ugledavši Anico poleg nadzorovatelja, so jele kihati in kašljati...

»Je-li tvoj Pepe lep?« je vprašal nadzorovatelj, ko se je za dobro uro spet ustavil pri Anici.

»In pa kako!« je vzkliknila ta vsa oduševljena.

»Po končanem delu ne odidi takoj; počakaj me malo tam zunaj — povedati ti moram nekaj«, je dejal odhajaje nadzornik.

Povedala bi mu bila rada, da ne more in ne sme čakati, ker mora hiteti k bolni materi, a ni utegnila niti ziniti, ker ji je on to kar ukazal in takoj odšel.

Nestrpno je stala Anica zvečer pred pragom; solze so ji silile v oči, ko se je spominjala bolne matere, a oditi se je bala, da se ne bi zamerila nadzorovatelju. Ta je imel še nekaj opraviti; in Anici se je zdelo, da ga čaka že celo večnost, ko je prišel čez kratko četrto ure naglo iz komtoara.

»Hvala, Anica — hvala ti, Anica, da si me čakala«, je dejal ter jo stisnil za roko nad komolcem.

Ona je molče obrnila vanj svoje solzne oči.

»Kaj ti je, da si mi žalostna? Govori, duša, povej, ali te je kdo žalil?« —

Molče je odkimala z glavo in rekla bojazljivo:

»Prosila bi vas, da mi naglo poveste, kar mi imate povedati, ker se mi mudi domov, kjer imam mater bolno.«

»No, pa idiva kar skupaj, srčece«, je dejal nadzorovatelj ter jo pobožal po obrazu.

Šla sta nekaj korakov molče.

»Anica, ti čakaš, da ti povem, kar imam povedati — in to je storjeno v enem hipu — rad te imam!« je rekel naglo ter jo v temni ulici, po kateri sta šla, tesno pritisnil k sebi.

Anica ga je le plaho in lahno pehnila od sebe.

»Ali me ti nimaš nič rada?« jo je vprašal Berger ter postal.

»Jaz sem Pepetova nevesta«, je odgovorilo dekle s tresočim glasom.

»Kaj zato? — Mene imaš pri vsem tem tudi lahko malo rada; saj Pepe ne bo nič vedel o tem.«

Boječe je Anica pospešila korake, ne da bi mu odgovorila na zadnje besede.

V majhno mesnico je stopila, kupit za desetico kosček mesa, nadejajoč se, da odide medtem nadzorovatelj.

»Ali je mati že stara?« jo je vprašal Berger ter pristopil zopet k nji, ko je prišla iz prodajalnice.

»Skoro bude petinšestdeset.«

»No, potem je pa za njo že čas«, je dejal surovo.

»Kako ste rekli?« ga je vprašala Anica.

»Da mi ne dočakamo take starosti«, se je izgovarjal Berger.

Anica je stopala še hitreje, naglo zavijala iz ulic v ulice po najrevnejšem delu mesta.

»Ali si že dolgo v ti tovarni?« jo je vprašal on, že težko sopoč in komaj jo dohajajoč.

»Dve leti bude sedaj . . . Hotela sem, da se izučim za šiviljo, a to je stalo denarja in časa, ker bi bila morala še dolgo delati zastonj, a doma je bilo treba, da kdo služi denar za hrano, obleko in stanovanje.« —

»Glej, Anica, če me boš imela malo rada, ti izboljšam plačo kot najboljši delavki in iz svojega ti kupim tudi, karkoli si boš želela.«

»Tule stanujemo — gori pod streho«, je dejala ona ter se ustavila pred visoko hišo.

»A, tu?« je dejal vprašaje ter jo objel, kakor bi bilo prav naravno, ter poljubil na ustnice.

»Do jutri, Anica, do jutri!«

Kako se ji je studil, kako ji je bil zoprn ta nadzornik, a imela ni toliko poguma, da bi se bila branila, ga zavrnila, povedala, kar ji je velevalo srce.

Stekla je po stopnicah — visoko, visoko gori pod streho — ter iz skrbljivosti za dobro mater pozabila nekoliko sitnega nadzorovatelja.

»Anica, nocoj si prišla celo četrť ure kesneje!« ji je očitala mati s slabim glasom.

»V mesnici sem čakala tako dolgo«, se je legala hčerka ter hitela peči meso na mreži.

»Pepe mi je pisal, mama! — Pepe in vas prav lepo pozdravlja!«

»Je-li zdrav?« je vprašala starka.

»Je, hvala Bogu! — Ali smem speči meso tako kakor sinoči, ali naj bo še bolj surovo?«

»Meni je vse eno.«

»Jesti morate, mati! Okusno je; bilo je tako sveže — prav lep kos sem dobila« . . .

O da bi bila mati zdrava, da bi mogla delati kakor nekdej — takoj bi ji povedala o čudnem vedenju gospoda nadzorovatelja — ali takove je vendar ne more in ne sme vznemirjati! . . .

Ko je legla, si je očitala uboga deklica boječnost ter delala sklepe za drugi dan, si sestavljala odločne in pogumne odgovore ter tako pomirjena zaspala.

Ko se je drugi dan nadzorovatelj često ustavil poleg nje, ga ni pogledala v obraz, a tudi dejala mu ni ničesar, dasi si je bila pripravila toliko odgovorov.

Zvečer jo je pa že čakal pred tovarno ter jo zopet spremljal domov.

»Ali se ti je sanjalo kaj o meni, Anica? Ali te moj poljub ni ogrel prav nič zame?«

»Kako se morem ogreti za koga drugega, ko imam že svojega fanta?« se je drznila odgovoriti Anica.

»Oh, kako si še mlada! Saj ti pravim, da imaš lahko njega in mene rada. Zdaj, ko njega ni tukaj, se vsaj lahko ponašaš, da si dobila takoj drugega ljubega! — Čuj, Anica, jutri bode nedelja; popoldne ob treh te bom čakal tule — pridi pa pojdeva kam na izprehod.«

»Jutri pa nikakor ne smem, ostati moram pri materi.«

»Mati in vedno mati! Baš radi nje pridi, če me boš slušala, se ji bode še dobro godilo; ako ne — kdo ve, kako še vse pride!«

Boječe se je ozrla nanj in vprašala:

»Kaj menite s tem?«

»No, kar sem rekel, sem rekel — od tebe je odvisno, da li se bode tebi in tvoji materi godilo boljše ali slabše . . . ! Ali je mogoče, da bi bila ostala ti v tovarni sredi svojih tovarišic še tako nevedna?«

»Tako malo občujem z njimi, ker me ne marajo posebno, dasi ne vem zakaj.«

»Zakaj? Povem ti jaz, golobica; zato ker si najlepša, najbrhkejša, ker si je ta in ona želela, da bi se bil jaz vanjo zagledal — a zmotila si me le ti! . . . Torej jutri prideš, kaj ne? Tu doli na ulici bom, da veš!«

»Ne morem — ne smem!« je odgovorila ona komaj slišno.

»Premisli, dekle, dokler je še čas«, je rekel on strogo, toda takoj je dostavil nežneje: »Pridi, Anica, Anišče moje, saj te imam tako srčno rad!«

Objel jo je ter opetovano poljubil, a njene ustnice so bile zaprte tesno, in poljuba mu niso vrnile.

»Upognem te, kakor sem še vsako!« je mrmral za njo ter hitro odšel.

II.

Drugi dan popoldne, hitro po dveh, ni imela Anica nikjer miru ne obstanka.

Ko je bila pospravila po mali kuhinji, se ji je jel oglašati neki glas, ki ji je pravil, da ne sme vztrajati pri svojem zjutranjem sklepu, da ne bi šla doli k Bergerju.

»Grozil mi je« — tako je premišljevala — »da se mi bode godilo slabše, ako ne pridem. Kaj je neki mislil s tem? Morda me hoče odpraviti iz tovarne, od zaslužka?« — »Še je pravica na svetu« — se ji je vsiljeval drugi glas — »brez vzroka te ne more in ne sme odpraviti!« —

»Vzrokov si izmisli takov človek, kolikor jih hoče, in kaj potem?« jo je zopet plašil prvi glas.

»Naj li ga pustim čakati jaz — delavka — njega, nadzorovatelja? In če bi mi jutri dejal: pojdi, odkoder si prišla, mi te več ne potrebujemo!?«

Naposled je po dolgem premišljevanju vendar sklenila, da pojde doli, toda samo povedat, da ne more z njim nikamor, ker se je materi bolezen shujšala.

Jela se je preoblačiti, ne da bi bila materi kaj rekla.

»Ali se odpravljaš z doma?«

»Samo za trenotek stopim tu doli k Tončki — samo za trenotek.«

»Moj Bog, niti danes ne moreš ostati pri meni; gorje mi revi stari!«

»Ko bi ti vedela, mati«, si je mislilo dekle; »ko bi ti vedela!« — rekla pa ni ničesar.

»O saj vem, da te tako hitro ne bo nazaj! Anica, ostani pri meni! Niti povedala ti nisem, da mi je danes tako strašno hudo; nisem te hotela strašiti in pripovedovati, kako mi sapo duši in zapira! . . . Ostani, Anica, mene je kar groza!« je ječala starka.

»Moram, mati, samo za hip, moram!« je vzkliknilo dekle obupno, si ogrnilo ruto in odšlo.

* * *

Bergerju, ki jo je že čakal četrť ure ter jo v svojem srcu klel in rotil, čigar obraz je jasno izražal vso strast, ves srd in osveto-hlepnost, se je mahoma zasvetilo oko, in na obraz mu je legel izraz srčne zadovoljnosti, ko je ugledal nasproti mu hitečo Anico.

Stopil ji je naproti ter s strastnim pogledom vpri svoje oči v nje zardeli obraz.

»Tako je prav, dete; ti si premlada, prelepa, prečvrsta, da bi se smela zapirati svetu ter se odrekati zabavi in veselju.

Hotela mu je ugovarjati in mu povedati, da je prišla samo javit, da ne more z njim, ker je materi hujše; a ni mogla, ker ji ni pustil niti do besede.

Laskajoč se ji in skoro s surovo silo jo je vlekel s sabo.

»Vidiš, Anica, ti niti ne veš, da žive vse tako, da ni nobena tako neumna, da bi se navezavala na enega samega; tudi rože ne cveto in ne diše za enega samega! . . . In rože tudi ovenejo, če jih kdo duha ali pa ne; ali ne bi bilo škoda, da bi ti krasna rožica kar tako zvenila s svojim cvetnim licem v hrepenenju in žalosti!«

»Gospod, oprostite«, je hotela reči ona, toda on je nadaljeval naglo:

»Ali misliš, da Pepe čaka le nate? Ali ne veš, kako žive posebno vojaki? Takov cvet, takova roža pa bi venila čakajoča« . . .

»Moja mati, gospod, jaz moram nazaj!«

»Glej te korale, kako bodo pristojali tvojem črnim lasem, tvoji bronasti polti, in od jutri ti povikšamo plačo za dva goldinarja na teden!«

»Materi je hujše danes.« —

»Glej, tule sem pojdiva, da se malo okrepeš; saj si videti tako slaba, ker se gotovo preslabo hraniš! . . .«

* * *

Ko je čez dve uri pritekla Anica k materi, je ta čudno hropela; imela je zaprte oči, a široko odprta usta, v grlu ji je pa tako glasno, čudno grgralo.

»Mama, mama!« je poklicalo dekle.

»Malo mleka, mama?!«

»Hm«, je zastokala starka.

»Fej, to je strup!« je grgrala mati ter pljunila iz ust mleko, katero ji je Anica vlila siloma v grlo.

»Kdo je bil tisti škric s teboj, dekle?« je vprašala z razjarjenim, a vendar onemoglim glasom mati.

»Kako veste, mati, ali niste ležali?«

»Vem, videla sem te! Mrliča imaš v hiši, pa se mi tako okoli pojaš! . . . Ali ne vidiš, koliko mrličev je tod okoli, in vsi ti so umrli danes?« Starki se je začelo blesti.

»Mama, mama!« je prosilo dekle.

Starko je jela zopet dušiti sapa, a potem ji je za nekaj časa kar zastala.

Anica je stekla doli v tretje nadstropje, prosit pomoči; res so pohiteli dobri ljudje po duhovnika in zdravnika.

Starki pa se je vedno hujše bledlo in po grlu ji je glasno pi-skalo, da je trgalo Anici srce.

Ko je drugo jutro na vse zgodaj prišel duhovnik sveto potnico, se je Anica stisnila v najtemnejši kot v kuhinji, si grizla tam ustnice in nohte ter si ni upala stopiti v sobo k bolnici.

Ob osmi uri pa je prišla iz tovarne delavka Tončka poročat, da ji gospod nadzorovatelj dovoli, da ostane Anica doma, dokler ji matere ne pokopljejo.

Nekoliko pred poldnem pa je izdihnila starka, ne da bi se bila še kaj zavedela.

* * *

Po smrti materini je Anica kmalu zopet pohajala v tovarno, toda vsa izpremenjena je bila; oči so ji gledale srdito, čelo se ji je bilo zgrbančilo, in nje ustnice so bile stisnjene. Vedno je bila molčeča in resna; temne, obupne misli so ji rojile po glavi, katerih se ni mogla iznebiti ni med delom ni po noči. Ob teh mislih se je vidno naslajala in tolažila sama sebe in svojo vest. Teden dni je hodila tako okoli, preobračajoč črne misli v žalostnem srcu pod črno, žalno obleko.

Berger sam in vse tovarišice je niso motili, ker so mislili, da je to le velika žalost po materi.

Neko jutro je pa prišla na delo vsa vesela, vsa prerojena. Šalila se je, kar ni bila njena navada, z delavkami in se smejala z njimi glasno — preglasno.

Ko so ji tovarišice namignile o ljubezni nadzorovateljevi, je dejala, devši roko na srce:

»Danes bodete videte, kako ga ljubim — strastno ljubim tega svojega ljubčka!«

»O, saj smo vedele že prej, da ga imaš rada ter da si nezvesta svojemu fantu!«

»Toda danes bodete to videte še bolje!«

Ko je Berger stal uro pozneje poleg nje ter se ji laskal sladko govoreč, se je ona obrnila do svojih tovarišic, segla z rokami pod predpasnik ter zaklicala:

»Punce! Poglejte, kako ga imam rada!«

Rekši, je siknila iz male steklenice žgočo karbolno kislino Bergerju v obraz, da je ta obupno zavpil in odskočil za par korakov. Huda tekočina mu je opalila ves obraz ter mu izžgala levo oko...

* * *

Na sodišču je povedala v svoj zagovor, da jo je Berger zapeljal.

»Ni res!« je zaklical on; »šla je sama z menoj!«

»Pretil mi je, da se mi bo slabše godilo, da me spodi iz tovarne!« je odgovorila komaj slišno Anica.

»Tega ji nisem dejal nikoli — pozovi priče, ako moreš!« . . .

Obsodili so jo na pet let ječe. Hladnokrvno je slišala svojo obsodbo ter rekla poluglasno:

»Saj nimam itak nikogar na svetu! Maščevala sem se pa vendar; njegov obraz je pa vendar za vedno opečen!«

Tatica.

Kaj se mi je prigodilo!
Slušaj, pomiluj me, brate:
Ali ni hudo, nadležno,
če imaš še v hiši tate?!

Večkrat z lepim sem dekletom
doli v veži stal, govoril;
vedno bil sem z njo prijazen,
žalega ji nisem storil.

Vendar mi pri belem dnevu,
čuj, ta škrat — srce ukradel!
»Daj nazaj!« velim ji ostro.
Ona: »Nimam te navade.«

Z lepo včasih, včasih z grdo
od takrat jo terjam vedno . . .
Vse zastonj! — Ne da nazaj mi,
smeje se mi še poredno.

Radivoj.

Tiho, srce . . .

Tiho, tiho, srce . . .
kaj trepečeš spet?
Ran ti brez števila
vsekala je že svet . . .

Zdaj ti plamen vnelo
lepo je oko,
smeh sladak odpiral
zlato je nebo . . .

Zdaj pa te je trgal
in moril obup —
ko so sladka ustna
sikala ti strup.

Tiho, tiho, srce . . .
daneš ni nekdanj —
Ej, viharjev tvojih
več ne zmorem zdaj!

I. Resman.

